

תורת הבטחון - פרשת שמיני

שלב טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות המורות, הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון שע"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם, עכ"ל. דברים נוראים! והדברים תמוהים מאוד, מה הביאור בזה, מדוע מי שבטוח בה הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון ועוסק בתורה? אה"נ שהוא חטא גדול, שמחוסר בטחון, אבל הרי הוא עדיין עוסק בתורה, ועושה מעשים טובים, וצ"ב.

אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו

ודברי הגמ' הנ"ל הם המקור ליסוד דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט) וז"ל, "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו", עכ"ל. דביארו המפרשים (מהרש"א וכן יהודע) דבאמת כלל ישראל נתחייבו כליה, אבל כיון שבטחו בהשי"ת, זכו שלא באו עליהם פורענויות, ורק שפך חמתו על עצים ואבנים. הרי מכח מדת הבטחון זכו גם למה שלא היו ראוי. ומה שזוכים מכח מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכויות האדם. וזהו ממש כמו מה שכתב רבינו בחיי (סוף פר' עקב) וז"ל, "ומי האיש הירא ושם ה' מבטחו יצל מן הצרה אף על פי שהיתה ראויה לבא עליו", עכ"ל. וכ"כ החפץ חיים (נפוצות ישראל פ"ח) וז"ל, "ודע עוד דמדת הבטחון אין תלוי בזכותים שאפילו הוא אדם שאינו הגון, אך שהיוק בטחונו בה' כח הבטחון מגין עליו ומתחסד עמו השי"ת, כ"כ הגר"א וכו'". עכ"ל. ודבר זה צ"ב, מדוע מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכותים, הרי הסברא נותנת דאם אחד חטא יש דין וחשבון, ואמאי יזכה למה שאינו ראוי מכח מדת הבטחון, וצ"ב.

גן עדן רק להבוטחים בה'

איתא במדרש (שמות רבה פ"ז, ו): "ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת: תן לי צדיקים, אין לי עסק ברשעים, שנאמר (תהלים לא, ז): שנאתי השומרים הבלי שוא. ולמי אני מבקשת, לאותן שהיו בטוחים על שמך, שנאמר (שם): ואני אל ה' בטחתי. ועתידה גהינם להיות צועקת ואומרת: אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת - לרשעים, להבלי שוא, לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר: תנו לזה צדיקייא ולזו רשיעייא, שנאמר (משלי ל, טו): לעלוקה שתי בנות הב' הב", עכ"ל. הרי מבואר מדברי המדרש, שגן עדן מבקש צדיקים, ומי הם הצדיקים שהיא מבקשת, הם הצדיקים הבוטחים בה'! ודבר זה צ"ב מדוע גן עדן הוא רק להבוטחים בהשי"ת. מי שעסק בתורה ובמעשים טובים ולא היה לו מדת הבטחון בהשי"ת, וכי לא יזכה לגן עדן - אתמהה?

הבוטח בה' מגין את עירו מן הפגעים

ועוד יש להעיר, דהנה החובת הלבבות (שער הבטחון, פתיחה) פירט התועלויות של הבוטח בה', וכתב שם וז"ל, "והבוטח בה', כאשר יודע בטחונו, יגדל בעיני הבריות ויכבדוהו בני אדם, ויתברכו בקרבתו ובראייתו, ויהיה גורם לתקנת עירו ולדחת הפגעים מעל אנשי מקומו, כמו שכתוב: וצדיק יסוד עולם, וכענין לוט בצוער", עכ"ל. ויש לבאר, הרי פסוק זה - "וצדיק יסוד עולם", לא איירי במי שבוטח בה', רק במי

בענין גודל מעלת הבטחון

אף את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם (יא, ד)

ביאור סימן טהרה 'מעלה גרה'

הנה הגמל והשפן הארנבת יש להם סימן טהרה שהם מעלי גרה, אבל יש להם סימן טומאה שאינם מפריסים פרסה. אבל החזיר הוא להיפך, יש לו סימן טהרה שהוא מפריס פרסה, אבל אין לו סימן טהרה של מעלה גרה. ובמדרש (רבה פ"ג, ה) דרש: "גמל" - זו מלכות בבל. "שפן" - זו מדי. "ארנבת" - זו מלכות יון. "חזיר" - זו מלכות אדום. ולמד כן מכמה פסוקים ע"ש.

וביאר הגר"א דברי המדרש על פי דברי הגמ' ביומא (ט, א): "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכו', אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקב"ה וכו', ר"י ור"א דאמרי תרווייהו: ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם - לא נתגלה קצם. אמר ר"י: טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים. - אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, אע"ג דאיכא שעבוד מלכות - קא עסקי בתורה! אמר ליה: בירה תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או אחרונים גדולים? - אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי, אמר להם: עידיכם בירה", ע"כ.

וביאר הגר"א דדורות הראשונים - מלכות בבל, מדי, ויון, דומים לכהמות שיש להם סימני טהרה רק בפנים - מעלה גרה. אבל מבחוץ יש להם סימני טומאה. שמבחוץ הם עברו על הג' עבירות המורות שהם ביהרג ואל יעבור, ומ"מ בפנים היה להם מדת הבטחון [ומעלה גרה מורה על מדת הבטחון]. ומשום הכי הראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קיצם. אבל דורות האחרונים דומים לחזיר, שיש לו סימן טהרה רק מבחוץ, אבל בפנים אין לו סימני טהרה. והיינו שמבחוץ לא היו עושים עבירות רעות, אבל מבפנים לא היה להם מדת הבטחון. ששורש השרשים של שנאת חנם מיוסד על חסרון אמונה ובטחון בהשי"ת. שאילו היה מאמין באמונה שלימה, שלא יתכן לאף בן אדם בעולם לעשות לו שום רעה אם לא נגזר כך מאת השי"ת - אין מקום כלל לשנאת שום יהודי. [ועל דרך זה כתב החינוך לבאר איסור נקמה (מצוה רמ"א) ע"ש]. וכיון שכן שבדורות האחרונים לא נתגלה עונם - לא נתגלה קיצם.

מעלת הבטחון אע"פ שעובר עבירות

והוכיח הגר"א מהגמ' הנ"ל (מובא באבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי

שהוא צדיק? וע"כ צ"ל בכוונתו, דרך מי שהוא בוטח בה' נקרא "צדיק". וכן מפורש בדברי רבינו בחיי (פתיחת פרשת פנחס) וז"ל בא"ד: "ידוע שאין אדם נקרא צדיק אלא הבוטח בו, כענין שכתוב (משלי כח, א): "וצדיקים ככפיר יבטח", עכ"ל. וצ"ב מדוע זהו הגדר של צדיק, מדוע רק מי שבוטח בה' הוא הנקרא צדיק?

ועוד מבואר בדברי החוב"ה, שמעלת הבטחון יש בכוחה לדחות הפגעים מעל אנשי מקומו, וצ"ב, דהיכן מצינו כן שיש למדת הבטחון כח להגן? ובשלמא ג' הדברים שעליהם העולם עומד, תורה, עבודה, וגמילות חסדים, בהני אפשר להבין שיש בכחם להגין מן הפגעים, כיון שעליהם גופא העולם עומד. אבל מה ענין מדת הבטחון?

רחמנא ליבא בעי

הגר"א כתב שהטעם שדורות הראשונים היו יותר טובים מדורות האחרונים מפני שהיה לבם טוב במדת הבטחון הוא משום "דרחמנא לבא בעי". דאיתא בסנהדרין (קו, ב): "אמר רבא: רבותא למבעי בעיי? בשני דרב יהודה כולי תנווי בניזיקין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין. וכי הוה מטי רב יהודה אשה שכובשת ירק בקדירה, ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים, אמר: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתבתא, ורב יהודה שליף מסאניה ואתא מטרא, ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן. אלא הקב"ה ליבא בעי, דכתיב וה' יראה ללבב", ע"כ. וביארו המפרשים, שכוונת הגמ', "רחמנא לבא בעי" שהעיקר תלוי בכוונת הלב, ואינו די בעשיית מעשה המצוות בלי כוונת הלב. ויסוד זה איתא בדברי הזוהר (ח"ג דף סק) [מתרגום]: "אותם בני האמונה מה אומרים? אם חפץ בנו ה', ונתנה לנו. כיון שישתדל אדם ברצון הלב לפני הקב"ה, לא צריך ממנו אלא הלב".

ויש להאריך קצת בענין זה, דזהו כל העבודה המוטלת על יהודי כל ימי חייו בהאי עלמא. האבן עזרא כתב (שמות לא, יח): "ריקי מוח יתמהו, מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. ולא ידעו, אם יעמוד שם עם השם כמספר הזה וכפל כפלו שנים, לא יוכל לדעת חלק מאלף ממעשה השם ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו, כי יחשבו כי המעשה העיקר. ואיננו, רק הלב והמעשה, והלב והלשון להרגיל. וכן כתוב בפ' ובלבבך לעשותו (דברים ל, יד). וקדמונינו אמרו: רחמנא לבא בעי. ושרש כל המצוות עד שיאהב את השם בכל נפשו וידבק בו, וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשה השם בעליונים ובשפלים וידע דרכיו. וככה אמר הנביא (ירמיה ט, כג): כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", עכ"ל. וע"ע במש"כ הפלא יועץ (בענין עבודת ה') וז"ל, "והנה עיקר עבודת השי"ת ושלמות העבודה תלוי בדבקות המחשבה ובכונת הלב ביראה ואהבה ושמחה והכנעה רבה, "דרחמנא לבא בעי". זה כלל גדול בתורה ובעבודת השי"ת", עכ"ל. הרי מבואר שתכלית כל יהודי בהאי עלמא, לדבק לבבו, לאהבה וליראה את ה', ולהיות כל כוונת לבו ומחשבתו, לעבוד את השי"ת.

המחוסר בטחון - סכנה גדולה

וביאר הגר"א (אמונה והשגחה סי' טז) דכמו בחולי הגוף יש אברים פנימיים ויש אברים חיצוניים. ואם יש חולי באבר חיצוני אינו סכנה כל

כך, שהרי הוא יכול להתרפא בקל בזמן קצוב. אבל אם יש סכנה באבר פנימי כמו הלב, אפילו אם כל האברים החיצוניים בריאים, הרי הוא חולה מסוכן, ורפואתו קשה מאוד. כן הוא ענין דורות הראשונים, שהיה להם מדת הבטחון, וא"כ לבם היה טוב, והלב הוא שורש כל המצוות. ויש להוסיף מה שכתב החפץ חיים (פתיחה למשנה ברורה חלק ג) שכל תרי"ג מצוות הם כנגד אברי האדם, ומצוות "אמונה" הוא כנגד "הלב והראש". והם עיקר חיותו של האדם. שתכלית כל יהודי שתהא בלבו האמונה והבטחון, ורק על ידי זה, לבו טוב לעבוד את השי"ת.

הבוטח בה' - עובד ה'

וא"כ מובן היטב מדוע מי שבוטח בה' הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון ועוסק בתורה, שהתכלית בכל עבודת ה' אינו רק לעשות את מעשה המצוות בלי שום מחשבת הלב, שזהו רק מעשה קוף בעלמא, ואין כאן עבודת ה'. וזהו כוונת הגר"א שהעוסק בתורה בלי בטחון - "אינו אלא לעשות לו שם". והרי הוא עובד את עצמו, ואינו עובד את השי"ת. וע"כ אין לתורתו שום שויות. אבל מי שבוטח בה', אף אם הוא עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו! וכל העבירות שעשה אינם רק משום שנתפס ביצרו. אבל לבו טוב - והרי הוא עובד ה'.

הבוטח בה' - הרי הוא צדיק

ולפי כל הנ"ל מובן היטב מדוע גן עדן מבקשת את הצדיקים שבוטחים בה'. שזהו התכלית האמיתי, וכדי להיות עובד ה' באמת, צריך שיהא לבו טוב במדת הבטחון. וע"כ גן עדן מבקשת העובדים השי"ת באמת - והם הם הבוטחים בהשי"ת, דרך מי שיש לו מדת הבטחון, לבו טוב לעבוד את ה' - "דרחמנא לבא בעי".

אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו

ובזה מובן היטב מדוע אפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו, שהרי אפילו אם כבר עבר על עבירות חמורות, מ"מ כיון דעכשיו יש לו מדת הבטחון, א"כ עכשיו הרי הוא עובד את ה' באמת. ולא עוד, אלא שהוא שב ומקרב עצמו להיות דבק בהשי"ת. וע"כ ראוי לו לזכות לכל טוב שבעולם!

והבוטח בה' הרי הוא אהוב מאוד אצל קוב"ה, דכתיב (תהלים כב, ט): "גל אל ה' יפלטוהו יצילהו כי חפץ בו". ולשון "גל" ביארו המפרשים שהוא לשון של 'בטחון', ומי שהוא בוטח בה', השי"ת חפץ בו, שנעשה אהוב אצל קוב"ה. ועל כן השי"ת שומע לתפלתו ועושה רצונו.

וכן איתא במדרש תהלים (כב) "גל אל ה' יפלטוהו - גלגל עלי ואנא טעין, הדא הוא דכתיב (תהלים נה, כג): השלך על ה' יהבך וכו'. כי חפץ בו - אמר ר' שמעון בן לקיש בשלש לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל, אלו הן, בדביקה, בחשיקה, בחפיצה", ע"כ. הרי להדיא שהבוטח בה', נעשה אהוב, ודבוק, והקב"ה חפץ בו. ומשום הכי השי"ת עושה רצונו של הבוטח בו. יה"ר מלפני אבינו שבשמים, שימלא כל משאלות לבנו לטובה, אכ"ר!